



JAPONSKÁ KULTURNÍ SPECIFIKA

Lucie Taublerová

Knihovna Jiřího Mahena

19.1.2011



Obsah

1. Kořeny japonské kultury
2. Japonské kulturní dimenze
3. Základní principy japonské kultury
4. Komunikace

Obsah

1. Kořeny japonské kultury

- geografie + demografie
- náboženství
- historie

2. Japonské kulturní dimenze


3. Základní principy japonské kultury

4. Komunikace

Geografické kořeny

- ostrovní stát
 - 6900 ostrovů
 - rozloha 377 000 km² (≈ Německo)
 - kulturní a rasová jedinečnost
- zemětřesení
 - téměř 70 činných sopek
 - přizpůsobení života, architektury...





Tahle země ničím
neoplývá a ještě se třese.
Tady zůstaneme.

Na sebemrškačství praotce Japonce dnes musí doplácet stodvacetsedm milionů lidí.

Demografické kořeny

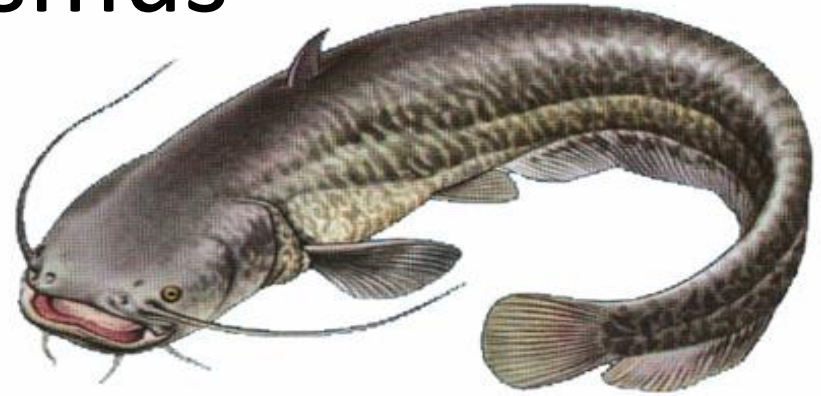
- zalidněnost
 - 127 milionu lidí, prům. hustota 337 obyvatel na km²
 - Tokio - 13 mil (ve dne cca 25 mil) obyvatel
- rasová jednotnost
 - 98.5 % tvoří Japonci
 - menšiny: Korejci (0,6 %), Číňani (0,4 %)
 - na severu 20 000 Ainů
- jazyková specifičnost

Náboženství

- jeden z nejdůl. kulturních vlivů
- dodnes velký význam
- součást každodenního života
- prolínání náboženství a rituálů
- přejímání + modifikace (typická charakteristika Japonské kultury)
- nejvýznamnější
 - šintoismus
 - buddhismus
 - konfucianismus a taoismus
 - okrajově křesťanství
- dnes:
 - 83,9 % šintoismus
 - 71.4 % k buddhismus
 - 2 % křesťanství
 - 7% další

Šintoismus

- úcta k přírodě
 - "cesta bohů", *kami*
 - mýty a pověry
- cit pro rozlišování „čistého“ a „nečistého“
 - *kegare*
- představa o božském původu Japonců
 - báje o vzniku světa, božský původ císaře
 - > pocit vlastní výjimečnosti



Buddhismus

- do Japonska v 6.stol.
 - přejímání všeho čínského
 - nástroj pokroku
 - jako první praktický efekt, až pak filosofické jádro
- nevyučuje se se šintoismem
- důraz na dodržování předepsaných pravidel, disciplínu a meditaci



Konfucianismus a taoismus

- harmonie
- konfucianismus
 - systém hierarchických vztahů -> harmonická společnost
 - v Japonsku už do jisté míry bylo -> úspěch
 - přinesl důraz na **rodinu, vzdělání, úctu dětí k rodičům, učitelům, podřízených k nadřízeným**, atd.
 - pouze část, která odpovídala zvyklostem a potřebám Japonců
- taoismus
 - učení o "cestě"
 - v Japonsku část zabývající se kalendářem a věštbyami



Křesťanství

- okrajový význam
- nikdy se nechytilo
 - poměrně nové
 - vylučuje se s ostatními
- zanechalo v japonské kultuře jisté stopy
 - mnoho lidí čerpá inspiraci z křesťanství, aniž by se považovali za příslušníky této církve.
 - zastoupení převážně mezi inteligencí a na univerzitním poli

Historické kořeny

- dlouhá izolace, samostatný vývoj
 - př. Heian, Tokugawa
 - vždy dost blízko i dost daleko od pevniny
 - střídáno se obdobími hromadného přejímání cizích kulturních vzorců

Historické kořeny

- přejímání cizích kulturních vlivů
 - s radostí a dobrovolně
 - období Nara - přejímání čínských prvků
 - “Holandské vědy” = západní medicína, kartografie, botanika, fyzika a vojenská technika - 1720
 - počátek období Meidži - fascinace vším západním (nástroje pokroku)
 - v některých případech opravdu extrémní
 - 1868 "Společnost pro zrušení Japonštiny"
 - jen to, co se hodí + přizpůsobování

Historické kořeny

- momenty posilující národní sebedůvěru
 - odražení invaze mongolů (1274 a 1281)
 - po WWII až “ekonomický zázrak” -> nový patriotismus
- dlouhá období míru
 - Heian (794-1185)
 - Tokugawa (1603 - 1867)
 - výboje před otevřením Japonska: jen 2x a jen do Korey
 - militarismus <- příklad ze západu?

Bušidó

- “cesta bojovníka”
- kodex samuraje
- původně ústně tradovaný
- písemná podoba v 17. stol.
- nemá náboženskou povahu
- většina pravidel přesto vychází z principů konfucianismu a buddhismu
- Základní zásady
 - odvaha
 - věrnost
 - správné rozhodování a jednání
 - ochrana cti a dobrého jména
 - snaha o dosažení vnitřní pravdivosti
 - dodržování samurajské etikety a pravidel
 - samurajský soucit

Obsah

1. ~~Kořeny japonské kultury~~

2. Japonské kulturní dimenze

- Kultura
- Jednotlivé dimenze dle Hofstedho
- Srovnání s českými kult. dimenzemi

3. Základní principy japonské kultury

4. Komunikace

Kultura

- Co je to kultura?
 - “část životního prostředí tvořená lidmi” (H. Triands)
 - “kolektivní vědomí (collective programming of mind)/software lidské mysli” (G. Hofstede)
 - v podstatě všechno
 - to, co jsme
 - orientační systém
 - liší se mezi starými, mladými, různými sociálními vrstvami...
 - největší rozdíly jsou mezi zeměmi resp. skupinami zemí

Kultura

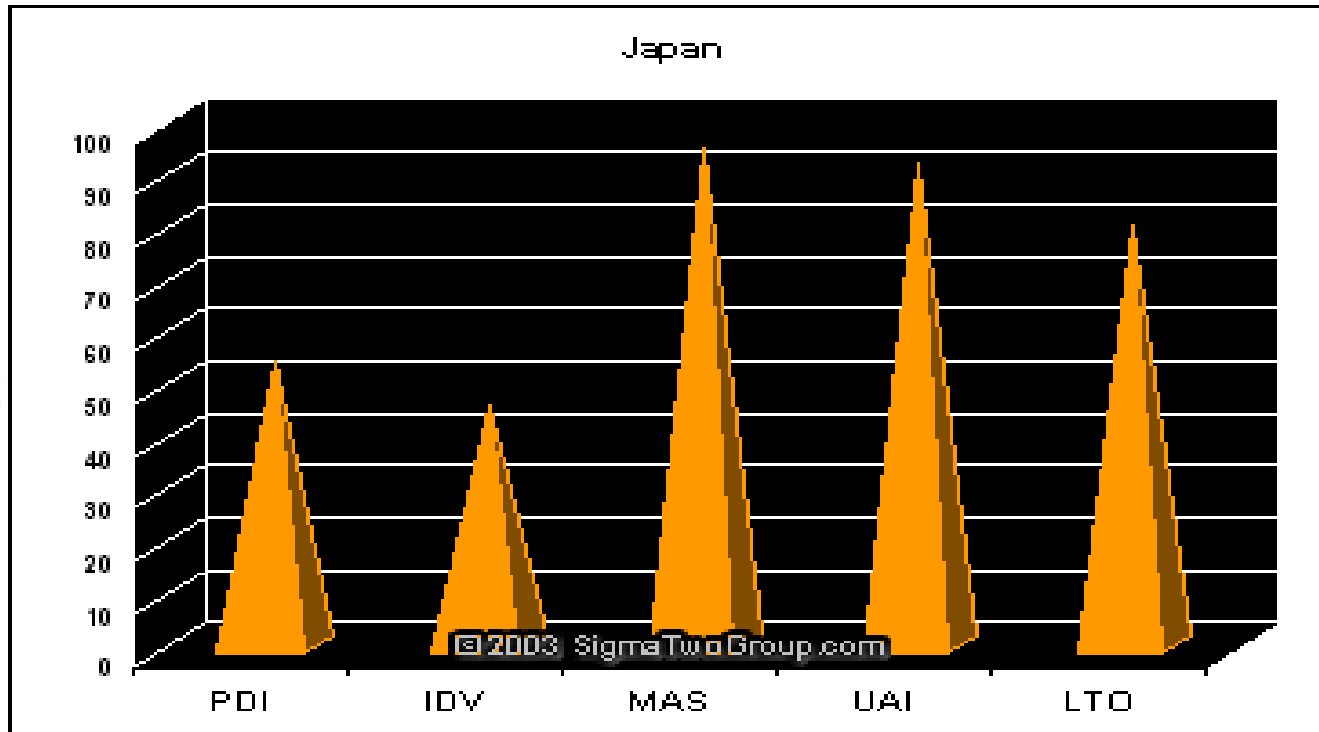
- Jak ji popsat?
 - **těžko**
 - předmětem mnoha dlouholetých výzkumů
 - metody na popsání a srovnávání kultur
 - kulturní dimenze vs. kulturní standardy
 - kvantitativní vs. kvalitativní

Hofstedeho kulturní dimenze

- převádí kulturu na čísla a zařazuje je do pomyslných stupnic
- Geert Hofstede
- výzkum v 53 zemích
- 5 dimenzí
 - vzdálenost moci
 - individualismus vs. kolektivismus
 - maskulinita vs. feminita
 - vyhýbání se nejistotě
 - dlouhodobá vs. krátkodobá orientace



Japonské kulturní dimenze



Vzdálenost mocí

- souvisí s rozdělením moci ve společnosti a rovností lidí
- vysoké rozpětí moci
 - tvoří složité mnohovrstevné hierarchické systémy
 - velký rozdíl v pravomocích jednotlivých stupňů hierarchie
- nízké rozpětí moci
 - mocenské rozdíly a jakákoliv nerovnoprávnost považována za nespravedlivou
 - ploché struktury

Vzdálenost mocí

- **Japonsko: 54**
- vztah k autoritám
- hierarchie - spousta složitých hierarchických vztahů
- nerovnoprávnost - všeobecně přijímaná a akceptovaná
- každý ví, kde je jeho místo ve společnosti

Individualismus vs. kolektivismus

- souvisí se stupněm integrace jedince do skupin v dané kultuře
- do jaké míry se jednotliví členové kultur definují jako součást sociálních skupin
- kolektivistické
 - člověk je především součástí skupiny
 - široké rodiny
- individualistické
 - člověk je nezávislé individuum

Individualismus vs. kolektivismus

- **Japonsko: 46**
- skupinová orientace
- kolektivní zodpovědnost
- *my a oni; uči a soto*
- kolektivní způsob rozhodování
 - *nemawaši a ringi*
 - trvá dlouho, pak vše rychle provedeno

Maskulinita vs. feminita

- souvisí s oddělováním mužských a ženských rolí ve společnosti
- převažující hodnoty (maskulinní / femininní)
- maskulinní hodnoty: výkon, materiální úspěch a pokrok
- femininní hodnoty: ochrana a péče o druhé
- maskulinní kultury - oddělovány mužské a ženské role
- femininní kultury - rovnoprávnost společenských rolí

Maskulinita vs. feminita

- **Japonsko: 95**
- Role jasně rozděleny
 - muži se mají zabývat fakty, ženy pocity
 - oficiální právní rovnoprávnost už více než 50 let
- ženy - nižší pozice, nižší platy za stejnou práci
- úloha ženy = být doma a starat se
- pro některé muže stále ponižující, když žena pracuje

Vyhýbání se nejistotě

- odráží toleranci k neurčitosti ve společnosti a snahu vyhnout se rizikům
- souvisí s potřebou jistoty ve všech oblastech života
- kultury s vysokou mírou vyhýbání se nejistotě
 - pravidla pro soukromý i veřejný život - závazně dodržována
 - nejasné poměry mohou vyvolat dezorientaci až agresi
- kultury s nízkou mírou vyhýbání se nejistotě
 - méně závazná pravidla
 - nejasné i chaotické poměry přijímány s klidem

Vyhýbání se nejistotě

- **Japonsko: 92**
- tolerance k rizikům a nejistotě velmi malá
- mnoho detailně formulovaných zákonů a pravidel, které je potřeba za každou cenu dodržovat
- byrokratičnost
- uniformita
- ~ VIDEO ~ (The Japanese Tradition: Sushi)

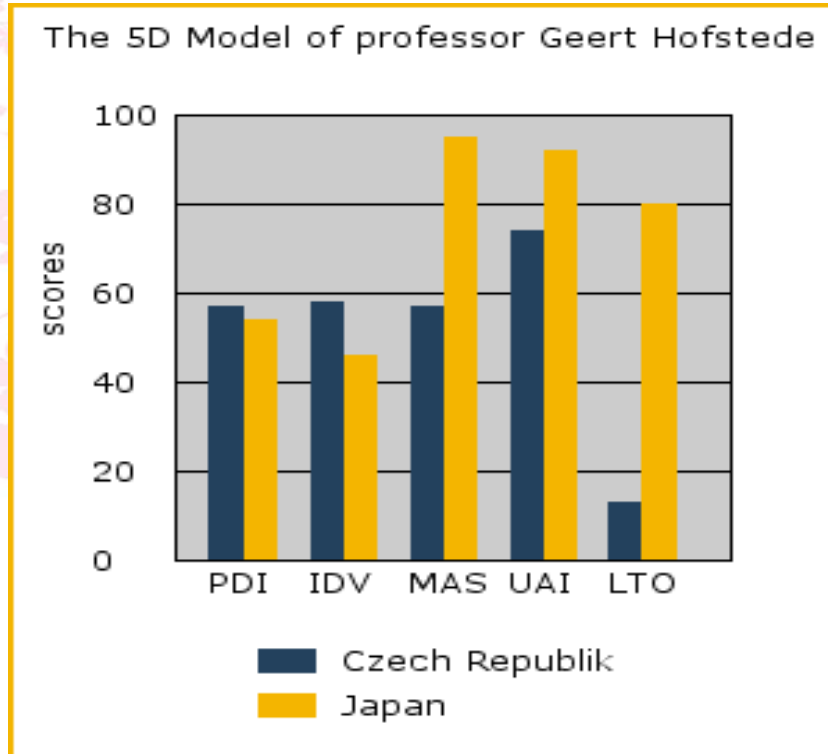
Dlouhodobá vs. krátkodobá orientace

- pátá dimenze, přidaná později, složitější
- v jaké míře je v dané kultuře oceňováno dlouhodobé myšlení
- kultury s dlouhodobou orientací
 - přetrvává působení starých tradic
 - dnešní jednání je považováno za závazné pro budoucnost
- krátkodobě orientované kultury
 - tradice mají spíše symbolickou hodnotu
 - vše se soustřeďuje na přítomnost a krátkodobé cíle

Dlouhodobá vs. krátkodobá orientace

- **Japonsko: 80**
- 4-5. místo v celosvětovém žebříčku
- úcta k předkům
- tradice
- dlouhodobé uvažování

Srovnání s Českou republikou



- PDI – 54 x 57
- IDV – 46 x 58
- MAS – 95 x 57
- UAI – 92 x 74
- LTO – 80 x 13

skóre všech zemí můžete najít
na: <http://geert-hofstede.com/>

Obsah

~~1. Kořeny japonské kultury~~

~~2. Japonské kulturní dimenze~~

3. Základní principy japonské kultury

- Zdvořilost
- Smysl pro povinnost
- Orientace na úspěch
- Vztah k rodině
- Vztah k firmě
- Vztah k přírodě

4. Komunikace

Zdvořilost

- souvisí s harmonii a vyhýbání se nejistotě
- velmi propracovaná zdvořilostní pravidla
- hierarchie, dvoustranné vztahy
- nikdy neříkají NE
- konflikty se řeší ústupky a kompromisem
- emoce se neukazují navenek
- *tatemae* vs. *honne*



Zdvořilost

- neexistují univerzální etické principy
 - záleží na skupině
- stud místo viny
 - vina: individuální - na základě porušení obecných pravidel
 - stud: kolektivní - vázán na existenci jiných lidí, kteří o porušení vědí
 - stud = reakce na kritiku ostatních

Slušnost / spořádanost

- všechno musí být perfektní
- vždy uklizeno
- zouvání
- ticho
- fronty
- i v MHD?
 - ~ VIDEO ~ (tokijské metro ve špičce)



Smysl pro povinnost

- nezůstat nikomu nic dlužen
 - laskavosti (*on*) nutné vracet
 - dárky → zpětné dárky (*okaeši*)
- *giri* = morální a společenská povinnost
 - kromě jiného i povinnosti vyplývající ze spol. hierarchie
 - x *giri* často působí *nindžó*

Smysl pro povinnost

- K udržování dobrého jména patří
 - povinnosti očistit své jméno po případné urážce
 - nepřipustit profesionální selhání
 - být dobrým Japoncem
 - neprojeování bolesti
 - respektování zásad slušného chování
 - a další

Orientace na úspěch

- souvisí s maskulinitou
- soutěžení od malička
- problém v souvislosti s ideálem harmonie
 - konkurence by se neměla projevit jako otevřený konflikt ve skupině
 - potřeba udržet harmonii
 - stres se přenáší přímo na jedince -> vnitřní rozpor
 - > vysoká spotřeba alkoholu, psychosomatické obtíže, sebevraždy

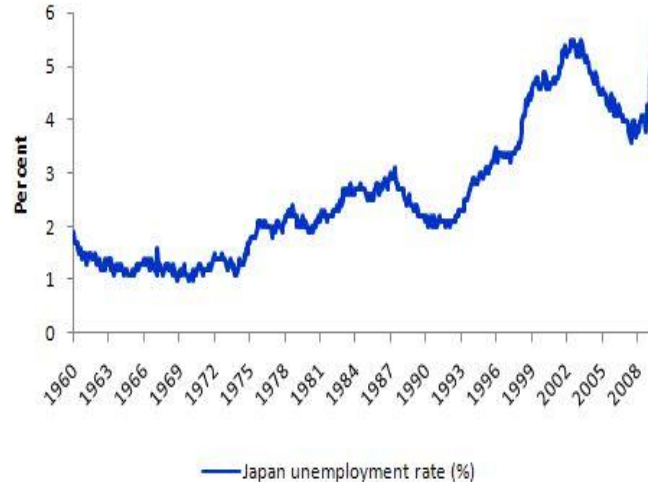
Vztah k rodině

- vždy základem jap. kultury
- uctívání předků
- konfuciánské vztahy
- za život vděčíme předkům
- harmonické společenství živých, zemřelých i nenarozených členů
- v dnešní době upadá – nukleární rodiny



Vztah k firmě

- (tradiční) zásady zaměstnávání
 - celoživotní zaměstnání (od promoce do 65)
 - systém seniority
 - **harmonie**
- dnes
 - změna práce není ponižující
 - zvyšování nezaměstnanosti
 - povýšení i dle výkonu



Vztah k firmě

- extrémní pracovitost
- loajalita, poslušnost,
- přesnost, spolehlivost
- práce má přednost
- „100 dní dovolené“
- zvláštní atmosféra: rodina + armáda
- personální útvar = seznamovací kancelář?



Salarymani a OL

- salarymani
 - "tvůrci" japonského ekonomického zázraku
 - zaměstnanci velkých a středních obchdních a průmyslových společností (white collars)
- office ladies
 - zaměstnávání žen – pořád problém
 - většinou učitelky, umělkyně...
 - ve firmách OL
 - podřadnější úkoly
 - muži jsou k nim tolerantnější
- odchod z práce, až odejde šéf



Socializace



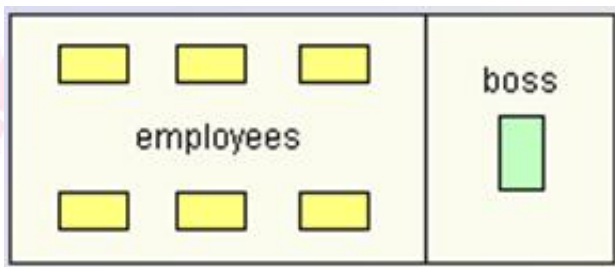
- významná
- utužování kolektivu
- hradí firma
- do brzkých ranních hodin

Socializace

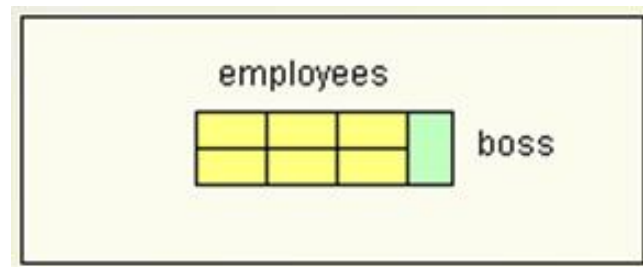


Kolektivní práce

- skupinová orientace
- úkoly zadávány skupině



severoamerický kancelářský prostor



japonský kancelářský prostor

Vztah k přírodě

- základ v šintoismu
- respekt k přírodě také kvůli podmínkám
- souvisí i s tradičním vesnickým způsobem života
- Fons Trompenaars – orientace na přírodu
 - Japonci se považují za součást přírody
 - žít s přírodou v souladu, ne ji kontrolovat
 - brát okolí takové, jaké je, a pouze se přizpůsobovat

Obsah

~~1. Kořeny japonské kultury~~

~~2. Japonské kulturní dimenze~~

~~3. Základní principy japonské kultury~~

4. Komunikace

- Verbální
- Neverbální

Verbální komunikace

- volba jazyka, podle toho, s kým mluvím
- přikyvovací fráze (neznamenají souhlas)
- úvodní fráze, témata
- nepřímé výrazy - **nikdy neříkají NE**
 - mohlo by narušit harmonii
 - spoustu výrazů, jak odmítnout
 - „Ještě to promyslím.“
 - „Dám Vám vědět.“

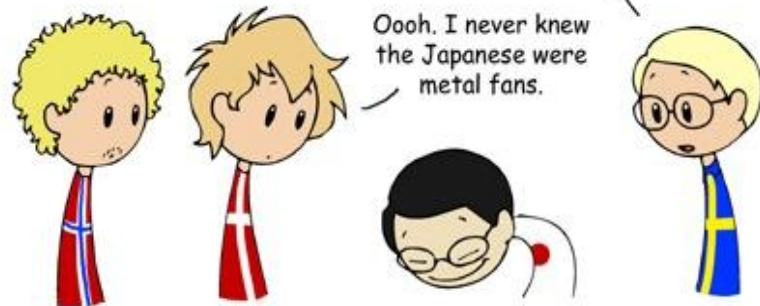
~VIDEO~

(Hetalia Axis Powers: 4. díl)

Neverbální komunikace



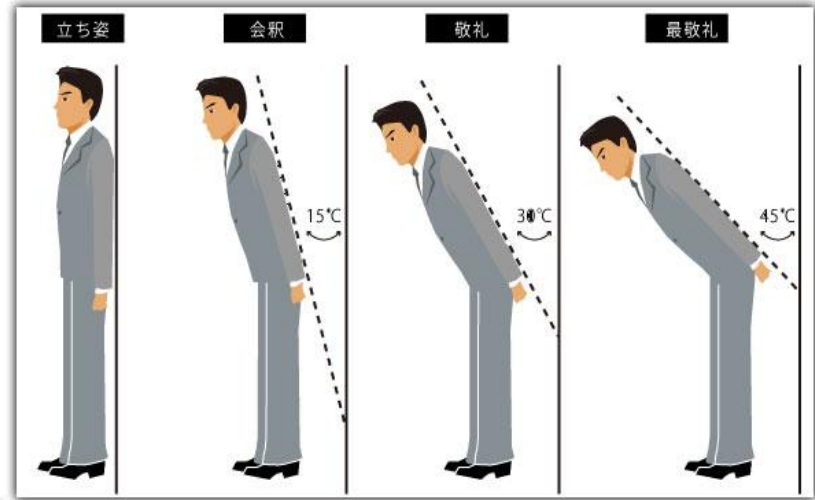
Maybe he is headbanging...



Oooh. I never knew
the Japanese were
metal fans.

Neverbální komunikace

- Japonsko = vysoce kontextová kultura
- gesta
 - nejvýraznější jsou úklony
- oční kontakt
 - když chtějí soukromí, vyhýbají se mu
 - neustály může být považován za nezdvořilý a agresivní
 - zavírání očí = soustředění





The Mugging



The Needy



The Lost Contact Lens



The Yoga



The Karate Kid



The Kiss My Ass

Neverbální komunikace

- ticho
 - důležitý element diskuse
 - mnohem častější než u nás
 - lépe přijímané
 - může mít různý význam
 - prostor pro přemýšlení
 - snaha zdržet se negativního komentáře
 - při jednání s cizinci - rozhodit cizince :)



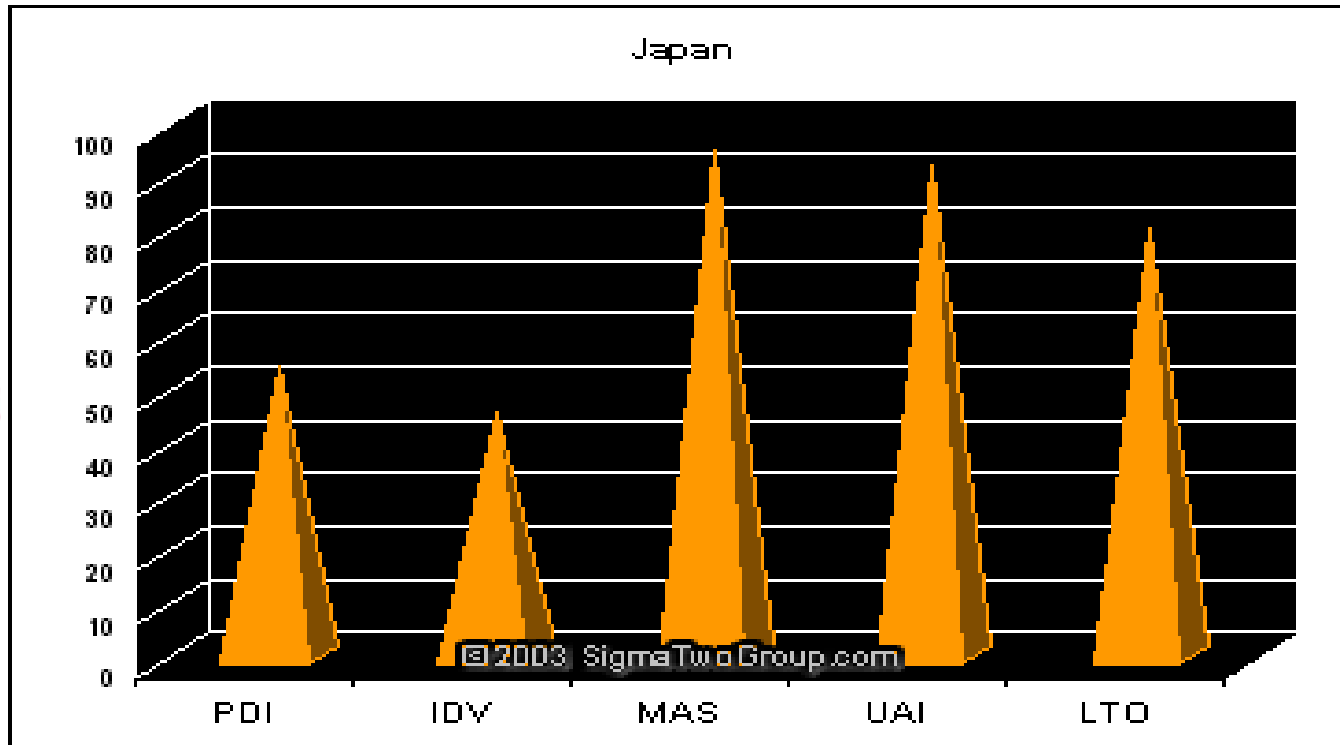
Rekapitulace

- geografické kořeny
 - ostrovní stát, zemětřesení, jedinečnost
- demografické kořeny
 - zalidněnost, rasová jednotnost
- náboženství
 - šintoismus -> úcta k přírodě, čistota, vlastní výjimečnost
 - buddhismus -> disciplína
 - konfucianismus -> harmonie, dvoustranné vztahy

Rekapitulace

- historie
 - přejímání cizích prvků
 - izolace
 - dlouhá mírová období
 - vlastní výjimečnost (kamikaze, ekonomický zázrak)
- bušidó
 - zásady vycházející z principu konfucianismu a buddhismu
 - odvaha, věrnost, správné rozhodování a jednání, ochrana cti a dobrého jména, snaha o dosažení vnitřní pravdivosti...

Japonské kulturní dimenze



Rekapitulace

- základní principy japonské kultury
 - zdvořilost
 - smysl pro povinnost
 - orientace na úspěch
 - vztah k rodině
 - vztah k firmě
 - vztah k přírodě
- komunikace
 - zdvořilost, pravidla
 - neříkají ne
 - vysoce kontextová kultura
 - význam neverbální komunikace, ticho

Chcete-li vědět víc...

- TAUBLEROVÁ, L. *Zahraniční politika Japonska a její kulturně historické determinanty*. Praha, 2010. Diplomová práce. VŠE.
- REISCHAUER, E.O.; CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-391-6.
- EARHART, B. *Náboženství Japonska*. 2. vydání. Praha: PROSTOR, 1999. ISBN 80-7260-000-1.
- JANOŠ, J. *Tajemný Nippon*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-49-4.
- HOFSTEDE, G.; HOFSTEDE, G. J. *Kultury a organizace: software lidské mysli*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-86131-70-X.
- NOVÝ, I.; SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-121-6.
- BOČÁNKOVÁ, M. a kol. *Intercultural communication: Typical features of the Czech, British, American, Japanese, Chinese and Arab cultures*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1081-1.



Děkuji za pozornost!

lucie.taublerova@gmail.com